

“JAHON SIVILIZATSIYALARI TIZIMIDA O‘ZBEKISTON TARIXI VA MADANIYATI”

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM,
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

QARSHI DAVLAT UNIVERSITETI

**JAHON SIVILIZATSIYALARI TIZIMIDA
O‘ZBEKISTON TARIXI VA MADANIYATI**

**(Tarix fanlari doktori, professor Eshov Boxodir Jo‘rayevich
tavalludining 60 yilligiga bag‘ishlanadi)**

MAVZUSIDAGI XALQARO ILMIIY-AMALIIY KONFERENSIYA

2024 yil 20-21 may

QARSHI-2024

“JAHON SIVILIZATSIYALARI TIZIMIDA O‘ZBEKISTON TARIXI VA MADANIYATI”

Ushbu to‘plamga “Jahon sivilizatsiyalari tizimida o‘zbekiston tarixi va madaniyati” mavzusida xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari jamlangan. Ushbu to‘plamdan O‘zbekistonda ilk davlatchilik va shaharsozlik an‘analarining rivojlanish bosqichlari hamda evolyutsiyasi, O‘zbekiston arxeologiyasi, etnologiyasi va numizmatikasining dolzarb masalalari (yangi tadqiqotlar asosida), O‘zbekistonda kechgan qadimgi va zamonaviy tarixiy-madaniy (ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ma‘rifiy, migratsiya, etnomadaniy) jarayonlar, sovet va mustaqillik davri O‘zbekiston tarixi va madaniyati: yutuqlar, muammolar, istiqbollar, turizm hamda muzey madaniyatini rivojlantirishda O‘zbekiston tarixi va madaniyatining o‘rni kabi masalalar orqali O‘zbekistonda mashhur bo‘lgan tarixichi-arxeolog olimlar qatorida endigina yetishib kelayotgan yosh olimlarning mamlakatimizning qadimgi davrlardan tortib bugungi kunga qadar bo‘lgan tarixi hamda madaniyatini yoritib beruvchi maqolalari o‘rin olgan.

Shuningdek, horijlik yetakchi olimlar ham o‘z ilmiy maqolalari bilan ishtirok etganlar.

Mas‘ul muharrir: **Sagdullayev Anatoliy Sagdullayevich**
Akademik, t.f.d., professor

Taqrizchilar:

Ergasheva Yu. -Tarix fanlari doktori, professor

Xushvaqov N. - Tarix fanlari doktori

TAHRIR HAY‘ATI VA TASHKILY QO‘MITA

Bekpo‘latov I.	Qarshi davlat universiteti Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, rais,
Eshov B.	Qarshi davlat universiteti O‘zbekiston tarixi kafedrası professori, tarix fanlari doktori , rais o‘rinbosari,
Xasanov A.	Qarshi davlat universiteti O‘zbekiston tarixi kafedrası professori, tarix fanlari doktori, a‘zo.
Xudoyqulov T.	Tarix fanlari doktori, professor, a‘zo.
Ernazarov A.	Tarix fanlari bo‘yicha falasafa doktori(PhD), dots.v.b. a‘zo.

To‘plamda nashr etilgan maqola va tezislardagi ma‘lumotlarning haqqoniyligiga mualliflar mas‘uldirlar.

O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2024 yil 18 yanvardagi 16-son buyrug‘iga asosan nashrga tavsifa etilgan.

КИРИШ

Замонавий ёшларимизни Ўзбекистоннинг ҳар томонлама тараққиёти йўлидаги эзгу ишларга руҳлантиришда қадим ва шонли тарихимизни билиш муҳим ўрин эгаллайди. Бу борада Ўзбекистон цивилизациясининг нафақат Марказий Осиёда, балки, бутун жаҳон цивилизациялари тизимида тутган ўрни ва мавқеига баҳо бериш, илмий асосланган тадқиқотлар олиб бориш, фандаги инновацияларни илмий муҳокамага киритиш муҳим аҳамият касб этади. Зеро, ўзбек халқининг ўзининг юксак тарихи ва маданиятига эга бўлганлиги унинг цивилизациялар тизимидаги мавқеидан далолат беради.

Қарши давлат университетида халқаро миқёсда ўтказилаётган конференцияда ўзбекистонлик машҳур ва етакчи олимлар қаторида ёш ҳамда иқтидорли тадқиқотчилар, Хитой, Россия, Тожикистон Қозоғистон, Қирғизистондаги мутахассис олимлар иштирок этмоқдалар. Ўзбекистон тарихи ва маданиятининг турли йўналишлари ҳамда соҳаларининг мутахассислари бўлган ушбу олимлар қуйидаги шўъбалар бўйича материаллар тайёрлаганлар:

1-шўъба- *Ўзбекистонда илк давлатчилик ва шаҳарсозлик анъаналарининг ривожланиши босқичлари ҳамда эволюцияси;*

2-шўъба - *Ўзбекистон археологияси, этнологияси ва нумизматикасининг долзарб масалалари (янги тадқиқотлар асосида);*

3-шўъба - *Ўзбекистонда кечган қадимги ва замонавий тарихий-маданий (ижтимоий, иқтисодий, сиёсий, маърифий, миграция, этномаданий) жараёнлар;*

4-шўъба - *Совет ва мустақиллик даври Ўзбекистон тарихи ва маданияти: ютуқлар, муаммолар, истиқболлар;*

5-шўъба - *Туризм ҳамда музей маданиятини ривожлантиришда Ўзбекистон тарихи ва маданиятининг ўрни.*

Тан олиш керакки, бугунга қадар республикамиздаги қадимшунос олимлар Ўзбекистон тарихи ва маданияти тараққиётида қадим аждодларимизнинг бунёдкорлик фаолияти, цивилизация тараққиётида ички омилларнинг аҳамиятига асосий эътибор қаратиб, ташқи таъсир ва омилларнинг ҳам ўта муҳимлиги биров эътибордан четда қолди.

“Жаҳон цивилизациялари тизимида Ўзбекистон тарихи ва маданияти” мавзусидаги ушбу конференциядаги кўпчилик мақолалар айнан цивилизациялар тараққиёти, ўзаро иқтисодий ва маданий алоқалар, қадимги халқаро йўллар ва йўналишлар, миграциялар ҳамда этномаданий муносабатлар, турли этник гуруҳларнинг ўзаро таъсири, миллатлараро муносабатлар масалаларига бағишланган. Муаллифлар қўйилган масалани янги илмий кашфиётлар ва тадқиқотлар асосида ёритишга ҳаракат қилиб, кўп ҳолларда буни уддалаганлар.

Конференция ишига муваффақият тилаймиз!

Таҳрир ҳайъати.

“JAHON SIVILIZATSIYALARI TIZIMIDA O‘ZBEKISTON TARIXI VA MADANIYATI”

Шахрисабзнинг тарихий топографияси тўғрисида ёзма манбаларда деярли маълумотлар йўқ, фақат археологик тадқиқот натижалари эса масалани ечимига етарли эмас. А.А.Раимқуловнинг фикрига кўра, Кеш - Шахрисабз бир қисмдан иборат шаҳар, унинг арки ҳамда рабоди йўқ, бу даврларда арklarнинг кўпчилиги яроқсиз ҳолга келиб қолган эди.

Абу Райҳон Берунийнинг “Қонуни Масъудий” асарида Кешнинг бешинчи иклимдаги шаҳар сифатида, 39°50¹ географик узунлик ва кенгликда жойлашганлиги кўрсатилган. Бундан ташқари, Кеш вилоят ҳақида Муҳаммад ас-Самъоний (1113-1167) ҳам ўзининг “Китаб ал-ансоб” комусий асарида эътиборга молик маълумотларни тақдим этган.

Мўғуллар истилоси даври манбаларида ҳам Қашқадарё воҳаси шаҳарлари ҳақида маълумотлар мавжуд. Ушбу даврда ёзилган Жувайнийнинг “Тарихи жаҳонгушой”, Ибн ал-Асирнинг “Ал-комил фит-тарих”, Рашидаддин Фазлуллоҳнинг “Жомеъ ат-таворих”, Ибн Баттутанинг “Тухфат ан-нузор” асарларидан воҳа шаҳари тарихи ҳақида айрим маълумотлар олиш мумкин.

Адабиётлар рўйхати

1. Бичурин Н.Я. (Иакинф). Собрание сведений о народах, обитавших в Средней Азии в древние времена. Т. II. Москва.-л.: 1950. – С. 284, 297, 329.
2. Бартольд В.В. Кеш, Соч., Т.III. Москва, 1965, С. 460.;
3. Камалиддинов Ш.С. Историческая география Южного Согда и Тохаристана по арабоязычным источникам IX – XIII вв. Т., Узбекистан, 1996, с.14.
4. Ибн Ҳавқал. “Китоб сурат ал-ард. Мовароуннахр”. -, 2011, 65-66 б.
5. Массон М.Е. Работы Кешской археолого-топографической экспедиции . (КАТЭ) по изучении восточной половины Кешской области УзССР 1966 г. Археология Средней Азии. Сборник научных трудов ТашГУ, №533, Ташкент, 1977, с. 20-21.
6. Крашенинникова Н.И. Разрез крепостной стены древнего Кеша//ОНУ, 1968, №8, с.64.
7. Кабанов С.К. Археологические разведки в верхней части долины Кашка-дарьи. Труды Института истории и археологии. Вып. 7, Ташкент, 1955, с.68.
8. Усманова З.И. Археологическое изучение Шахрисабза. Средневековая городская культура Казахстана и Средней Азии. (Материалы Всесоюзного совещания 13-15 мая 1981г.), Алма-Ата, 1983, с.208-215.
9. Дресвянская Г.Я., Лунина С.Б., Султанов Х.С., Усманова З.И. Шахрисабз. Часть I, II. Ташкент, 1993. с. 44-45
9. Раимқулов А.А. Жанубий Сўғднинг VIII-XIV асрлар даври тарихий топографияси. Тарих фанлари доктори (DSC) диссертацияси автореферати. Самарқанд.

SAQLANIB QOLINGAN YAGONA QOZIXONA

Naimov I.N.

Buxoro davlat universiteti “Arxeologiya va Buxoro tarixi”

kafedrasi dotsenti, t.f.f.d., (PhD).

Raximov A.A.

Buxoro davlat universiteti Arxeologiya ta’lim yo‘nalishi 4-bosqich talabasi

Turon zaminining ko‘zga ko‘ringan markazlaridan biri Buxoro hududida qonunchilik mahkamalarining vujudga kelishi qadimgi davrlarga borib taqaladi. Dastlab zardushtiylikning muqaddas kitobi “Avesto” jamiyatning huquqiy qarashlarini o‘zida ifodalagan bo‘lsa, keyinchalik davlatchilik asoslari tobora tarixiy tajribalar asosida takomillashib borishi, ayniqsa, islom dinining kirib kelishi va shariat qoidalari asosida ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy hayotning tartibga solib borilishi Buxoroda ham qozilik mahkamalarining vujudga kelishiga poydevor qo‘ydi. Natijada hokimiyatning bo‘linish tamoyili asosida mustaqil qozilik mahkamalari jamiyatda adolatni qaror toptirishning huquqiy kafolati bo‘lib, o‘tgan o‘n ikki asr davomida fuqarolarning ishonchini qozonib keldi. Qozilar faoliyat yuritadigan maskan – “qozixona”lar esa “dor-ul quzzot”, ya’ni

“JAHON SIVILIZATSIYALARI TIZIMIDA O‘ZBEKISTON TARIXI VA MADANIYATI”

adolat dargohi sifatida aholining huquqiy munosabatlarini ta’minlaydigan ishonchli, huquqiy, mustahkam qo‘rg‘on bo‘lib keldi.

Odatda qozilar o‘z faoliyatini olib borish uchun qulay deb bilgan joylarni ixtiyoriy ravishda tanlar edilar. Aksariyat hollarda ular masjid, madrasa yoki o‘z uylarida ish olib borgan. Keyinchalik qozilik vazifasining kengayib borishi va lavozim mavqeining oshishi natijasida davlat tomonidan alohida binolar qurilib, maxsus qozixonalar va mahkamalar tashkil etilgan. Ayniqsa, mazkur amaliyot Temuriylar davlati asoschisi Amir Temur tomonidan mamlakatda qonun ustuvorligini ta’minlash maqsadida “Dorul-adl” – qozixonalar faoliyati yo‘lga qo‘yilgan va bu keyingi milliy davlatchiligimiz tarixida XX asrning 20-yillariga qadar faoliyat yuritgan sulolaviy ma’muriy-boshqaruv tizimida keng qo‘llanila borilgan [2: 58].

Burhoniddin Mahmudning fikricha, Buxoro qozilari shahardagi jome’ masjidining bir qismini o‘zlariga “mavqe”, ya’ni qarorgoh sifatida tanlagan. Bundan maqsad fuqarolarga qozining ish joyini topishlarida qulaylik yaratish bo‘lgan. Boshqa tarafdin esa, mahkama jarayonining masjidlarda bo‘lishi huquqiy tizimning o‘ziga xos mafkuraviy xususiyatlarini ochib beradi. Chunki islom o‘lkalarida jome’ masjidlari muqaddas makon hisoblanib, nizolashayotgan taraflar bu yerda o‘zining diniy mas’uliyatini his qilgan va bir-birlariga tuhmat, bo‘htonlarni yog‘dirishdan ma’lum darajada tiyilgan. Qozilar ham bunday joylarda o‘zining “ilohiy mas’uliyatini” his qilib, muammoning adolatli yechimini topishga harakat qilgan [1: 34-35].

Buxoro amirligida qozixonalar faoliyati Amir Shohmurod (hukmronlik davri: 1785-1800 yy.) davrida kengayib bordi. Shohmurod mamlakatda adolatni qaror toptirish maqsadida shaxsiy namuna ko‘rsatib, Minorayi kalon yaqinidagi hovlisida fuqarolarning arz-dodlarini eshitish va ularni hal etish tizimini joriy etdi. Natijada amirlik poytaxti Buxoroda qozixonalar va qozilar tasarrufida bo‘lgan hovuz, hammom, bog‘, madrasa va masjidlar soni XX asr boshlariga qadar muttasil kengaya bordi. Bunday maskanlardan nafaqat aholi huquqiy maqsadlarda, balki maishiy turmushida, amirlikka tashrif buyurgan nufuzli mehmonlar va elchilarni qabul qilish marosimlarini o‘tkazishda ham keng foydalanildi. Shu bilan birga shahar markazida mavqei baland qozilar tomonidan madrasalar bunyod etilib, aholi orasida hurmat topgan qozilar sharafiga ko‘chalar nomlandi. Ayrim ko‘chalar bugungi kunda ham shu nomlar bilan yuritilib kelinmoqda.

Bugungi kungacha saqlanib qolgan XVII asrga oid Buxoro qozixonasi uchta hovliga bo‘lingan va ularning har biri alohida vazifani bajarishga mo‘ljallangan. Birinchi hovli qabulxona, mahzarxona (hujjatxona), aminaxona (amin xonasi), mutavallixona (ish boshqaruvchilar xonasi), muftixonona, mahramxona (yordamchilar xonasi) va qozilik hujjatlari rasmiylashtiriladigan boshqa xonalardan iborat. Bu hovlida hozir faqat qozikalon o‘tiradigan old ayvonli mehmonxona, mirzoyi daftarxonasi hamda muftixonalar saqlangan.

Barcha mahkama jarayonlari aynan shu hovlida olib borilgan. Darboshi tomonidan olib kelingan fuqaroni dastlab ikki nafar mahram — qozikalonning yaqin yordamchilari qabul qilib, dastlabki ishni ko‘rish jarayoni amalga oshirilgan. Muftixonada mufti-a’lam raisligida 15 mulladan iborat “devoni mufti” kengashi maslahatlashgan holatda shariat qoidalariga rioya etib “fatvo”, “sijil” (ikki shaxs o‘rtasidagi bahs-munozara bo‘ycha qozi tomonidan chiqarilgan hukm) va “rivoyat”lar tuzishgan, so‘ngra fuqaro qozikalon huzuriga olib borilgan. Qozi odatda o‘z kotibi - “mirzo-i kalon” bilan birgalikda kichik deraza orqali fuqarolarni “bo‘yro-i shariat” (shariat gilamchasi) ustiga taklif etib, “murofaa” (da’vo, qoziga shikoyat bilan murojaat qilish, sud) jarayonini amalga oshirgan. Shaxsiy masalalar bo‘yicha murojaat etuvchilar esa old dahliz orqali kiritilgan. Xuddi shu hovlida shimolga qaragan besh eshikli, baland ustunli qozikalonning yozgi qabulxonasi ham joylashgan [6: 17]. Qozixonada aksariyat hollarda fuqarolik ishlari va kichik nizoli vaziyatlar ko‘rib chiqilgan. Agar ish juda keskinlashib ketsa, unda Ark qo‘rg‘onida Qo‘shbegi huzurida Shayx-ul islom, raisikalon va qozikalondan iborat kengashda muhokama qilingan [4: 48].

Qozixona darvozasidan o‘ng yo‘lakdagi xonalardan birida 5-6 nafar mirzolar faoliyat yuritadigan mirzoxona (devonxona) joylashgan. Qozixona kotibi, ya’ni mirzoda maxsus “daftar”

“JAHON SIVILIZATSIYALARI TIZIMIDA O‘ZBEKISTON TARIXI VA MADANIYATI”

bo‘lib, unda qozixonadan chiqqan hujjatlar qaydi yuritilgan. Buxoro qozixonasida qozikalonning turli tabaqalardan tarkib topgan 40 nafardan 60 nafargacha mulozimlari mahkama ishlarida faoliyat olib borishgan. Shuningdek, Buxoro qozixonasida merosiy mulkni taqsimlash bo‘yicha 12 ta mutaxassis – “tariqachi” ham faoliyat yuritgan [6: 16-28].

Ikkinchi hovlidan asosan turli xizmatlar ko‘rsatadigan xona (farroshxona, oshxona, mirzoxona, tahoratxona)lar o‘rin olgan. Mazkur hovlida “mirzoyi ijora” (ijara ishlari bo‘yicha kotib) ham bor edi. U ijaraga berilgan vaqf mulklari hisobini yuritgan hamda vasiqa hujjatlarini tuzgan. Ijara hujjatlarini rasmiylashtirish aynan mirzoi ijora orqali amalga oshirilgan. Uchinchi hovli esa qozikalon oilasi uchun mo‘ljallangan, biroq hovlining bu qismi saqlanmagan.

Qozixonada hujjatlarning haqiqiyliги “tamg‘a”, “muhr”, “nishon”lar bilan qonuniylashtirilgan. Rasmiy ishlarda qo‘llanilgan muhr-tamg‘alarning ko‘rinishi bir necha xil – dumaloq, bodom yoki uch, to‘rt, olti, sakkizburchak shakliga ega bo‘lganini kuzatish mumkin. Mazkur muhrlar orasida dumaloq shakldagilardan hujjat yuritish amaliyotida ko‘proq foydalanilgan.

Ma‘lumotlarga ko‘ra, qozixonada Sadridin, Badridin va Burhoniddinlar sulolasi Buxoro amirligi qozikalonlari sifatida faoliyat ko‘rsatgan. Keyinchalik hovli ularning avlodlari, xususan, Qozi Kiromiddin tasarrufiga o‘tadi. Mazkur qozilar avlodiga buxoroliklarning hurmat va ehtiromi baland bo‘lib, ular istiqomat qiladigan xonadon (qozixona) aholi o‘rtasida “Ibn Bayzo” (yoki “xonadoni Bayzo”, ya‘ni ravshan, shaffof, nurli xonadon) nomi bilan ta‘riflangan [3: 7].

1920-yil 28-avgustdan 2-sentabrgacha davom etgan qizil armiyaning hujumi oqibatida Buxoroning aksariyat binolari yong‘in ostida qoladi. Buxoroliklar orasida “kichik qiyomat” deb nomlangan mazkur bosqinda qozixona ham qisman zarar ko‘radi. Buxoro shahrini bosib olgan qizil askarlar hukmdor qarorgohi Arkdagi amir xazinasini, Buxoro qozikaloni, qo‘shbegisi va boshqa saroy amaldorlarining butun boyliklarini talon-toroj qilganlar.

“Buxoro axbori” gazetasida yozilishicha, Mulla Burhoniddin qozikalon va boshqa amirlikda yuqori mansablarda ishlagan qozi, mulla va sudurlar Buxoro favqulodda tekshiruv komissiyasi qarori bilan 1920-yil 6-sentabrda otishga hukm qilingan. O‘sha voqealarning bevosita shohidi bo‘lgan Muhammad Ali Baljuvoni o‘z asarida Buxoroda ulamolarga nisbatan jazo siyosatini quyidagicha ko‘rsatadi: “Miyonsaroy o‘rtasidagi jilovxona darvozasi hujralaridan birida yashiringan qozikalon (Mir Burhoniddin), raisikalon va qozikalonning o‘g‘li Shahobuddinxon Miyonsaroyda asirga olindi. Ular orasida qozikalonning mirzosi va dabiri (darbor) Mirzo Umar miroxo‘r ham bor edi. Ularni zudlik bilan Buxoroga yubordilar. Bu va boshqa ko‘plab mahbuslar Sho‘ro qonunlari bo‘yicha gunohkor deb topildi va sud qozilarining hukmi bilan qatl etildilar”.

BXSR hukumati shakllantirilgach, dastlabki ishlar adliya nazoratini o‘rnatishdan boshlanadi. Xususan, 1920-yil 2-oktabrdan boshlab BXSRning Adliya nozirliги tomonidan shahar va tumanlarda qozixonalar tashkil etilib, ularning har birida qozilar tayinlanadi. Buxoro hukumati o‘zining aholiga birinchi murojaatnomasida eski qozixonalar faoliyati tugatilgani va uning o‘rnida xalq sudlari (xalq qozixonalari) tashkil etilgani, tan jazolarini qo‘llash man etilgani, shuningdek, tili, dini, ijtimoiy kelib chiqishi hamda jinsidan qat‘iy nazar barchaning qonun oldida tengligini e‘lon qiladi.

1921-yil 18 – 23-sentabrda Butunbuxoro xalq vakillarining II qurultoyida 79 moddadan iborat BXSR Konstitutsiyasi qabul qilinadi. BXSR Markaziy Ijroiya Qo‘mitasining qaroriga ko‘ra, adliya nozirliги tarkibida 1922-yil noyabrda prokuratura bo‘limi faoliyati yo‘lga qo‘yiladi. Shunday qilib, ko‘hna Buxoroda asrlar davomida amirlik tizimida mavjud bo‘lgan qozilik mahkamasi faoliyatidan birdaniga voz kechilmay, 1924-yilga qadar saqlab qolindi. 1928-yil bahorida esa qozixonalar milliy huquq mahkamasi sifatida butunlay tugatildi.

Buxoro amirligining qozixona mahkamasi o‘z faoliyatini tugatgach, hovli Buxoro Xalq Sho‘rolar Jumhuriyati tasarrufiga olinadi. Ushbu binoda 1922-yilda Fayzulla Xo‘jayevning ko‘rsatmasi bilan xorijdan uskunalar keltirilib, Buxoroning milliy valutasini ishlab chiqarish uchun zarbxona tashkil qilinadi [5: 6].

Xulosa qilib aytganda, XVII asrga oid qozixona madaniy meros yodgorligi o‘z davrida fuqarolar muammolarini bartaraf etishga qaratilgan adliya xizmatlarini ko‘rsatuvchi adolat dargohi bo‘lgan. Ming afsuslar bo‘lsinki, sovet davrida bu yodgorlikka e‘tibor berilmasligi oqibatida, keng maydonni egallagan va bir necha tarmoqlardan iborat bo‘lgan qozixona ayanchli ahvolga kelib qoldi.

Bugun ana shu merosni o‘rganish, tadqiq etish harakatlari faollashgani quvonarli. Yagona saqlanib qolingani “qozixona”ni qayta tiklash, unga yangi “hayot” bag‘ishlash va “Huquq tarixi muzeyi”ni tashkil etish maqsadga muvofiq, deb hisoblayman. Zero, aholi o‘rtasida huquqiy madaniyatni shakllantirish bo‘yicha huquqiy-ma’rifiy tadbirlarni xalqimizning boy tarixi, ilmiy-madaniy merosi, milliy-diniy qadriyatlarini o‘rgatish bilan uyg‘un holda olib borish ham ibratli, ham samarali ishdir.

Адабиётлар рўйхати

1. Бекмирзаев И. Қозилик маънавияти. – Тошкент: “Маънавият”, 2019. – 40 бет.
2. Бухоро амирлиги қозихона маҳкамаси тарихи (XVIII аср ўрталари – XX аср бошлари) [Матн] / лойиҳа раҳбари И. Наимов. – Бухоро: “Дурдона” нашриёти, 2023. – 188 бет.
3. Воҳидов Ш. Зиёи Садр Бухорӣ ва феҳрести китобхонаи ӯ. – Панжкент: Ирфон, 2017. – С. 7.
4. Кисляков Н. Патриархально-феодалные отношения среди оседлого сельского населения Бухарского ханства в конце XIX – начале XX веков. – Москва-Ленинград: Академия наук СССР, 1962. – 170 стр.
5. Наимов И. “Дор-ул куззот” – адолат даргоҳи. “Янги Ўзбекистон” (Тошкент), 2023 йил 18 октябрь, 216-сон. – Б. 6.
6. Юсупов М. Судостроительство и судопроизводство в Бухарском эмирате в конце XIX – начале XX в. / Текст и вводная статья: Ульфат Абдурасулов и Паоло Сартори. – Ташкент-Вена, 2016. – 169 стр.

ЎРТА ОСИЁ ВОҲА ҲУКМДОРЛИКЛАРИ УСТИДАН ТУРК ХОҚОНЛИГИ БОШҚАРУВИНИНГ ЎРНАТИЛИШИ

Гуллиев Н.Б.

ТАТУ Қарши филиали мустақил тадқиқотчиси

Қадимда ўзининг сиёсий, ҳарбий ва иқтисодий куч-қудрати ва салоҳияти билан жаҳон тараққиётига сезиларли таъсир кўрсатган йирик давлатлар ёки империялар бўлган. Улар худуди ва аҳолиси жиҳатидан анча йирик бўлиб, турли табиий географик шароит, хўжалик ишлаб чиқариши ва шунга кўра этник таркиби ҳам конгломерат бўлган анча кенг худудларни ўз қўли остида бирлаштирган. Бундай йирик империяларга антик даврдаги Аҳамонийлар, Юнон-Македон, Хун ва Хитойнинг Хан сулоласини келтириш мумкин. Илк ўрта асрлар даврига келиб эса Турк хоқонлиги Евросиё минтақасидаги Хун империясидан кейинги иккинчи империя ҳисобланади.

Буюк ҳарбий муваффақиятлари туфайли Турк хоқонлиги Евросиёнинг кенг дашт худудларидаги деярли барча кўчманчи қабилаларни, Марказий Осиё воҳаларида жойлашган катта-кичик давлатларни ўз ҳукмронлиги остига бирлаштира олди. Шу сабабли, VI – XI асрлар “қадимги турк даври” деб белгиланади.

VI аср ўрталарида тарих сахнасида чиққан Турк хоқонлиги икки аср давомида нафақат Мўғулистондаги йирик империяларнинг, балки Марказий Осиёдаги сиёсий ва этнолингвистик вазиятни ҳам ўзгартириб юборди. Турк хоқонлиги вужудга келгунгача Марказий Осиёда иккита йирик давлат: Эфталитлар давлати (V асрнинг ўрталари – VI аср бошлари) ва Жужан хоқонлиги (402-555)[1-184-187] мавжуд эди.

VI – VIII асрларда Марказий Осиё минтақасидаги сиёсий, ҳарбий ва этномаданий жараёнларда қадимги турклар муҳим роль ўйнаган. Умуман олганда, мутлақ кўпчилик тадқиқотчиларнинг бирдек таъкидлашича, кўчманчи чорвадорлар томонидан ташкил этилган

МУНДАРИЖА

№	МУАЛЛИФЛАРНИНГ Ф. И. Ш	МАҚОЛА МАВЗУСИ	БЕТ
		КИРИШ СЎЗИ	3
		1-ШЎБА	
		ЎЗБЕКISTONДА ИЛК ДАВЛАТЧИЛИК ВА ШАҲАРСОЗЛИК АНЪАНАЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНИШ БОСҚИЧЛАРИ ҲАМДА ЭВОЛЮТСИЯСИ	
1.	Мухамедов Я.К.	<i>ҒАРБИЙ ТУРК ХОҚОНЛИГИ МАҲАЛЛИЙ БОШҚАРУВ ТИЗИМИДА ҚЎЛЛАГАН УНВОН ВА МАНСАБЛАР ЖАНУБИЙ СУҒДНИНГ ЧЕГАРА ШАҲАРЛАРИ ХУСУСИДА</i>	4
2.	Раимқулов А.А.	<i>КЎҲНА ТАРИХ ШОДАСИДАГИ МАРЖОН (“Ўзбек халқининг келиб чиқиши тарихи” асари ҳақида)</i>	6
3.	Аскарлов А.А.	<i>WORKS OF THE TEMURIDS – A SOURCE ON THE HISTORY OF MOGHULISTAN</i>	9
4.	Ibragimova M.N.	<i>ЖАНУБИЙ ЎЗБЕКISTON ҚАДИМГИ ШАҲАРЛАРИ ВА ҚИШЛОҚЛАР ЎРТАСИДАГИ ЎЗАРО АЛОҚАЛАР QARSHI QAL’ASI TASHKIL TOPISHI VA UNING АНАМИЯТИ</i>	13
5.	Хасанов А.	<i>ДОВОН ПОДШОҲЛИГИ ПОЙТАХТИ БОРАСИДА SAMARQAND SO‘G‘DIDA MODDIY VA MA’NAVIY MADANIYATNING RIVOJLANISHI</i>	15
6.	Mamatmusayev T.	<i>SHARQ VA G‘ARB SAVDO ALOQALARI TIZIMIDA O‘RTA ASRDAGI XORAZM</i>	19
7.	Кудратов С.С.	<i>O‘ZBEKISTONDA ILK DAVLATCHILIK VA SHAHARSOZLIK AN‘ANALARINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI HAMDA EVOLYUTSIYASI</i>	21
8.	Indiaminova Sh.A.	<i>КЎЗАЛИҚИР МУДОФАА ИСТЕҲКОМИНИНГ ЎРГАНИЛИШ ТАРИХИ ТАҲЛИЛЛАРИ</i>	24
9.	Qdirniyazov O.Sh.	<i>ҚАШҚАДАРЁ ВОҲАСИ ШАҲАРЛАРИ ТАРИХИ ТАДҚИҚОТЧИЛАР НИГОҲИДА</i>	27
10.	Qodirova M.M.	<i>МАМЛАКАТИМИЗДА ЯҒОНА АРХЕОЛОГИЯ МУЗЕЙИ ТАРИХИ</i>	30
11.	Норматов Ш.М.	<i>ҚАДИМИЙ ФАРҒОНА ЁЗМА МАНБАЛАР ТАРИХШУНОСЛИГИДА</i>	31
12.	Полвонов К.Н.	<i>ШИМОЛИЙ УСТРУШОНА ШАҲАРСОЗЛИК МАДАНИЯТИНИНГ ШАКЛЛАНИШИ ВА РИВОЖЛАНИШИ ТАРИХИДАН (Буюк ушак йўли мисолида)</i>	33
13.	Хосиятов Х.О.	<i>ЭЛЧИ, САЙЁҲ ВА ДИПЛОМАТ АНТОНИО ЖЕНКИНСОН КУНДАЛИКЛАРИДА БУХОРО ХОНЛИГИДА ИЖТИМОИЙ-СИЁСИЙ ҲАЁТНИНГ ТАВСИФИ</i>	35
14.	Нурматов А.Р.	<i>СУҒД ВОҲАСИ ТАРИХИГА ОИД ЁЗМА МАНБАЛАР</i>	38
15.	Ғаниев К., Нарманов Ф.	<i>НАУТАКА– КСЕНИППА ТЎҒРИСИДА ЁЗМА МАНБАЛАР ТАҲЛИЛИ</i>	41
16.	Тураев Ш.	<i>SUG‘DNING TARIXIY GEOGRAFIYASIGA OID YOZMA YODGORLIK LARI HAQIDA AYRIM MA’LUMOTLAR</i>	44
17.	Эгамбердиев Ф.П.		47
18.	Кудратов Д. Т.		50
19.	Maxmudov D.A.		54

20.	Мамадиев Б.	<i>КЕШ ШАХРИНИНГ ЎРТА АСРЛАРДАГИ ТАРИХИЙ ТОПОГРАФИЯСИ ХУСУСИДА</i>	56
21.	Naimov I.N., Rahimov A.A.	<i>SAQLANIB QOLINGAN YAGONA QOZIXONA</i>	59
22.	Гуллиев Н.Б.	<i>ЎРТА ОСИЁ ВОҲА ҲУКМДОРЛИКЛАРИ УСТИДАН ТУРК ХОҚОНЛИГИ БОШҚАРУВИНИНГ ЎРНАТИЛИШИ</i>	62
23.	Mamadaliyev X.	<i>FARG‘ONA VILOYAT SHAHARLARINING MA‘MURIY- HUDUDIIY BOSHQARUVI VA TUZILISHI</i>	65
24.	Эшова Г.Ж.	<i>ҚАРШИ ШАХРИДАГИ БЕКМИР МАДРАСАСИ ТАРИХИ, ТАДҚИҚОТЛАР ВА ТАЪМИРЛАШ ЖАРАЁНИ</i>	69
25.	Ҳазратов Н.	<i>КЕШ ВИЛОЯТИНИНГ СЎҒДИЁНАДАГИ ЎРНИ ВА АҲАМИЯТИ</i>	74
26.	Каромов Ш.	<i>КИТОБ ВА ШАХРИСАБЗ ВОҲАЛАРИДАГИ ИЖТИМОИЙ- ИҚТИСОДИЙ ВА МАДАНИЙ ХАЁТ</i>	76
27.	Matchonova M.M.	<i>O‘ZBEKISTONDA ILK DAVLATCHILIK VA SHAHARSOZLIK AN‘ANALARINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI</i>	79

2-ШЎБА

**ЎЗБЕКISTОН АРХЕОЛОГИЯСИ, ЭТНОЛОГИЯСИ ВА НУМИЗМАТИКАСИНИНГ
ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИ (ЯНГИ ТАДҚИҚОТЛАР АСОСИДА)**

28.	Иноятова Д.	<i>ЭТНОКУЛЬТУРНЫЕ ПРОЦЕССЫ В СОВРЕМЕННОМ УЗБЕКISTАНЕ</i>	82
29.	Эшов Б.Ж.	<i>ҚАДИМГИ ҲУНАРМАНДЧИЛИКНИНГ ИХТИСОСЛАШУВИ МАСАЛАЛАРИ</i>	84
30.	Mavlanov U.	<i>STUDYING ARCHAEOLOGICAL MONUMENTS AND THEIR PRESERVATION PROBLEMS</i>	88
31.	Egamberdieva N.A.	<i>QADIMGII BAQTRIYA DAVLATIDA MAHALLIIY BOSHQARUV TIZIMINING O‘ZIGA XOS HUSUSIYATLARI</i>	91
32.	Пардаев Т.Р.	<i>МАРКАЗИЙ ОСИЁНИНГ ТУРКИЙ ДАВЛАТЧИЛИК МАСАЛАСИГА ДОИР АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР (ИЛК ЎРТА АСРЛАР)</i>	94
33.	Кобзева О.П.	<i>«ДИПЛОМАТИЯ ГЛАШАТАЕВ» И «ДИПЛОМАТИЯ ЗОЛОТА» В ИСТОРИИ НАРОДОВ УЗБЕКISTАНА XIX АСРНИНГ ОХИРИ – XX АСР БОШЛАРИДА</i>	95
34.	Ирискулов О.Ж.	<i>САМАРҚАНДДАГИ ИЛМИЙ ЭКСПЕДИЦИЯЛАРИ ФАОЛИЯТИДАН</i>	99
35.	Бобоёров Ф., Хатамова М.	<i>ЭФТАЛИЙЛАР ИНОНЧ ТИЗИМИДА “ҚУЁШ” КУЛЬТИНИНГ ЎРНИ</i>	102
36.	Тошбоев Ф.Э., Узаков С.	<i>УСТРУШОНАНИНГ ИБТИДОИЙ ДАВР ТАРИХИ ҲАҚИДА</i>	104
37.	Мадреймов Б.Д.	<i>К ОПИСАНИЮ ОСНОВНЫХ КАМЕННЫХ ОРУДИЙ ПАЛЕОЛИТИЧЕСКОЙ СТОЯНКИ УСТЮРТА ЕСЕН-2</i>	107
38.	Эргашев Ж.Ю.	<i>БУХОРОДА СУВ ХЎЖАЛИГИ ВА ГИДРОТЕХНИК ИНШООТЛАР ҚУРИЛИШИ ТАРИХИДАН</i>	109
39.	Накимниязов Ж.Х.	<i>JANUBIY OROL BOYLARIDAGI ZARDUSHTIYLIKKA OID AYRIM DAFN MAROSIMLARI</i>	111
40.	Сулайманова С.Б.	<i>ИЛК ЎРТА АСРЛАРДА НАХШАБ ТАНГАЛАРИ</i>	114
41.	Нормуродов Д.Р.	<i>XV – XVI АСРНИНГ БОШЛАРИГА ОИД “ЯНГИ САНГАНАК” ХАЗИНАСИДАГИ БУХОРО ТАНГАЛАРИ ХУСУСИДА</i>	116
42.	Ergashev J.Y., Erkinova N.M.	<i>SUG‘D MUSTAMLAKACHILIGINI O‘RGANISHDA “SUG‘DNING ESKI HARFLARI” NING ROLI.</i>	120

43.	Очилова Х.	БОЛА ТАРБИЯСИДА ЖАМОАВИЙ АНЪАНАЛАР ЎРНИ (ҚАРШИ ВОҲАСИ МИСОЛИДА)	123
44.	Вобојонов В.В.	КЕШ-ШАҲРИСАБЗ ВОҲАСИ АРХЕОЛОГИК ВА ЭТНОГРАФИК ЎРГАНИЛИШИ ТАРИХШУНОСЛИГИ	125
45.	Шаймарданов А.З.	КУШОН ДАВЛАТЧИЛИГИ ТАРИХИДА ТИТУЛЛАР ЭВОЛЮЦИЯСИ	127
46.	Толибов Н.А.	XX АСРНИНГ 20-30 ЙИЛЛАРДАГИ ГЕОГРАФИК ТАДҚИҚОТЛАРИ (ЎРТА ОСИЁ)	130
47.	Юсупова Ф.З.	ЎТМИШДАН САБОҚ	132
48.	Мехмонхо'jayев О.А.	UYG'ONISH DAVRI SOPOL BUYUMLARINING O`ZIGA XOS XUSUSIYATLARI (Farg'ona viloyati misolida)	134
49.	Ирискулов Б.Ж.	ТУРКИСТОН ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОРЛИГИДА ШАҲАРЛАР БЮДЖЕТИДАГИ ЎЗГАРИШЛАР	136
50.	Матапов М.Д.	XVIII ASRNING IKKINCHI YARMI – XIX ASRNING BIRINCHI YARMIDA SAMARQAND BEKLIKIDA HUNARMADCHILIKNING RIVOJLANISHI.	139

3-ШЎБА

**ЎЗБЕКИСТОНДА КЕЧГАН ҚАДИМГИ ВА ЗАМОНАВИЙ ТАРИХИЙ-МАДАНИЙ
(ИЖТИМОЙ, ИҚТИСОДИЙ, СИЁСИЙ, МАЪРИФИЙ, МИГРАЦИЯ, ЭТНОМАДАНИЙ)**

ЖАРАЁНЛАР

51.	Гаффаров Ш.С.	ПЕРЕСЕЛЕНЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ В ТУРКЕСТАНЕ (ВТОРАЯ ПОЛОВИНА XIX СТОЛЕТИЯ И НАЧАЛА XX СТОЛЕТИЯ)	142
52.	Худойкулов Т.Д.	МАРКАЗИЙ ОСИЁ ХОНЛИКЛАРИДА ДИНИЙ ТАШКИЛОТЛАР БОШҚАРУВИНИНГ ИЖТИМОЙ- МАЪНАВИЙ АҲАМИЯТИ	145
53.	Кан Лина	РАЗВИТИЕ ТОРГОВЛИ МЕЖДУ БУХАРСКИМ ХАНСТВОМ И РОССИЕЙ В XVI-XVII ВЕКАХ	148
54.	Мустафаева Н.А.	СОВЕТ ҲОКИМИЯТИНИНГ ДАСТЛАБКИ ЙИЛЛАРИДА ТУРКИСТОНДА МАДАНИЯТ СОҲАСИДАГИ ТАШКИЛИЙ ЖАРАЁНЛАР	153
55.	Холикулов А.Б.	XIX АСР ОХИРИ–XX АСР БОШЛАРИДА ҚАШҚАДАРЕ ВОҲАСИДА ИСТИҚОМАТ ҚИЛГАН КЕНАГАСЛАР ҲАҚИДА БАЪЗИ МУЛОҲАЗАЛАР	156
56.	Саипова К.Д.	МИГРАЦИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕНЬШИНСТВ В ТУРКЕСТАН	158
57.	Очилдиев Ф.Б.	В ПЕРВЫЕ ГОДЫ СОВЕТСКОЙ ВЛАСТИ XIX АСРНИНГ ИККИНЧИ ЯРМИДА БУХОРО АМИРЛИГИНИНГ ҚЎҚОН ХОНЛИГИ БИЛАН ОЛИБ	160
58.	Хушвақов Н.О.	БОРГАН САВДО МУНОСАБАТЛАРИ “ОҚ КИЙИМЛИЛАР” ҚЎЗҒОЛОНИ ВА МУҚАННА	163
59.	Пардаев А.Ҳ.	ҚАЛЬАСИНИНГ ЎРНИ ҲАҚИДА ЖИЗЗАХ ЎРДАСИНИНГ XIX АСР ТАРИХИГА ОИД МАЪЛУМОТЛАР	168
60.	Қобулов Э.О., Қобилов К.Э.	БУХОРО АМИРЛИГИ ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИНГ РОССИЯ ИМПЕРИЯСИ ТАДҚИҚОТЧИЛАРИ ТОМОНИДАН ТАҲЛИЛИ (Д.Н.Логофетнинг “Страна без правая” асари асосида)	171
61.	Дорошенко Т.И.	МИГРАЦИЯ ПОЛЯКОВ В ТУРКЕСТАН В ГОДЫ ПЕРВОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ	174
62.	Холмуминов Х.Э.	БУХОРО АМИРЛИГИ ЖАНУБИЙ БЕКЛИКЛАРИДАГИ ИЖТИМОЙ – СИЁСИЙ ЖАРАЁНЛАР (XIX АСР ОХИРИ XX АСР БОШЛАРИ)	176

“JAHON SIVILIZATSIYALARI TIZIMIDA O‘ZBEKISTON TARIXI VA MADANIYATI”

63.	<i>Эрназаров А.Х.</i>	<i>АХМАД ДОНИШ ВА ҒУЗОР БЕКЛИГИ XIX АСРНИНГ ИККИНЧИ ЯРМИ – XX АСРНИНГ БОШЛАРИДА</i>	178
64.	<i>Бердиев Ж.П.</i>	<i>ЭТНОМАДАНИЙ ЖАРАЁНЛАР (ҚАШҚАДАРЁ ВОҲАСИ МИСОЛИДА).</i>	180
65.	<i>Кўчаров Ж.Қ.</i>	<i>АМИР ТЕМУР ДАВЛАТИ ВА МИН СУЛОЛАСИ ЎРТАСИДАГИ САВДО-ИҚТИСОДИЙ АЛОҚАЛАР</i>	183
66.	<i>Мўминов У.</i>	<i>ҚАРШИ ШАҲРИДА САВДО-СОТИҚНИНГ РИВОЖЛАНИШИ</i>	185
67.	<i>Абдуллаев Б. Н.</i>	<i>МАЗДА ЯСНА ДИНИ ШАКЛЛАНИШИДА ТУРОНЗАМИН ТУРКИЙ ХАЛҚЛАРИНИНГ АҲАМИЯТИ ҲАҚИДА БАЪЗИ ФИКРЛАР</i>	188
68.	<i>Mirzaev B.N.</i>	<i>SHAYBONIYLAR DAVRIDA JIZZAX VOHASIDAGI SIYOSIY JARAYONLAR</i>	191
69.	<i>Samadova N.M.</i>	<i>O‘ZBEKISTON QADIMGI TARIXINING DOLZARB MASALALARI XUSUSIDA</i>	195
70.	<i>Vayqabilov X.M.</i>	<i>O‘ZBEKISTONDA JAHON ROYTAHT SHAHARLARINING O‘RGANILGANLIK DARAJASI VA ILMIY-NAZARIY ASOSLARI</i>	196
71.	<i>Рахимов Б.Э.</i>	<i>ТУРКИСТОН ЎЛКАСИДА ХОРИЖИЙ ФИРМАЛАР ФАОЛИЯТИ ТАРИХИДАН</i>	200
72.	<i>Юлдашева Г.К.</i>	<i>ИСЛОМ МАДАНИЯТИ ТАРАҚҚИЁТИДА ҚАДИМИЙ ОБИДАЛАР ВА ЁДГОРЛИКЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ</i>	202
73.	<i>Саъдуллаева Ф.А.</i>	<i>ХИВА ХОНЛИГИДА БАНКЛАР</i>	206
74.	<i>Гильманова Н.В.</i>	<i>МАВЗОЛЕЙ ШЕЙХА ШАМС АД-ДИНА КУЛЯЛА XVIII – XIX ASR BOSHLARIDA BUHORO AMIRLIGINING TASHQI</i>	207
75.	<i>Berdiyev A.A.</i>	<i>SAVDOSI VA DIPLOMATIK MUNOSABATLARI HAQIDA AYRIM MA'LUMOTLAR</i>	211
76.	<i>Majidov A.</i>	<i>IMPERIYA MA'MURIYATINING TURKISTONDA VAQF YERLARIGA NISBATAN YURITGAN SIYOSATIGA DOIR (SIRDARYO VILOYATI MISOLIDA)</i>	215
77.	<i>Каримов Б.</i>	<i>XIX АСРДА ҚАШҚАДАРЁ ВОҲАСИНИНГ ШАҲАРЛАРИ ШАҲАРСОЗЛИГИ ХОРИЖ САЙЁҲЛАР ТАЛҚИНИДА ТЕМУРИЙЛАР ДАВРИДА ҲУНАРМАНДЧИЛИК ТУРЛАРИНИНГ</i>	217
78.	<i>Муродова Р.Д.</i>	<i>ПАЙДО БЎЛИШИ ВА ЗАРГАРЛИК САНЪАТИНИНГ ЎЗИГА ХОСЛИГИ</i>	221
79.	<i>Akhmedov J. T.</i>	<i>CENTRAL ASIA: HISTORICAL COMMONALITY</i>	222
80.	<i>Рахматов Х.Б.</i>	<i>БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми – XX аср бошлари)</i>	226
81.	<i>Дусалиев М.Т.</i>	<i>ҚЎҚОН ХОНЛИГИНИНГ БУХОРО ВА ХИВА ХОНЛИКЛАРИ БИЛАН ОЛИБ БОРГАН ЎЗАРО САВДО АЛОҚАЛАРИ САРДОБАЛАРНИ КАРВОН ЙЎЛЛАРИ АСОСИДА</i>	229
82.	<i>Бегалиев Н.</i>	<i>ҲУДУДЛАШТИРИШ: БУХОРО – ҚАРШИ САВДО ЙЎЛИДАГИ САРДОБАЛАР МИСОЛИДА</i>	233
83.	<i>Xatrayev G'.G'.</i>	<i>QUSHBEGI HUUJATLARIDA AMIRLIK HUDUDIDAGI TOJIK ETNONIMI BILAN BOG'LIQ AHOLI MASKANLARI XUSUSIDA</i>	235
84.	<i>Поёнов Т.</i>	<i>ИЛМ СЎҚМОҒИДАГИ ДАДИЛ ҚАДАМ.</i>	237
85.	<i>Во`stonov A.S.</i>	<i>TARIXDA BUYUK SHAXSLAR HAQIDA: AMIR TEMUR MISOLIDA</i>	240
86.	<i>Maxmudov G`. X.</i>	<i>IJTIMOY INSTITUTLAR TOMONIDAN MILLATLARARO MUNOSABATLARNING SHAKLLANTIRISHNING ANAMIYATI</i>	243
87.	<i>Sharipov K.F.</i>	<i>JANUBIY IQTISODIY RAYON QISHLOQ TUMANLARI NOMLARINING GEOGRAFIK XUSUSIYATLARI</i>	245
88.	<i>Saparov S.S.</i>	<i>QO'QON XONLIGINING SHARQIY TURKISTON VA XITOIY BILAN ALOQALARNING ANAMIYATI</i>	251
89.	<i>Салимова Ф.С.</i>	<i>ШАЙБОНИЙЛАР ДАВРИДА БУХОРО ХОНЛИГИДА МАДРАСАЛАРНИНГ ҚУРИЛИШИ ВА ФАОЛИЯТИ</i>	253

